

PROGNOOS AASTATEKS 2015–2017

Eesti Panga prognoos valmib rahapoliitika ja majandusuuringute ning finantsstabiilsuse osakonna ekspertide koostöös. Eesti Panga prognoos on osa euroala keskpankade ja Euroopa Keskpanga ühisest euroala prognoosist, mille tegemisel lähtutakse väliskeskonna edasise arengu puhul ühtsest eeldustest. Väliskeskonna eeldused kätkevad euroala rahaturu intressimäärasid, euro vahetuskurssi ja toormehindasid. Teiste euroala keskpankade samal ajal valmivad majandusprognoosid on Eesti kaubanduspartnerite nõudluse ja hindade arengu eelduseks. Käesoleva prognoosi väliseelduste ja Eesti majandusnäitajate puhul on kasutatud informatsiooni, mis oli kätte saadav 20.05.2015 seisuga. Eesti Panga prognoosi koostamisel on kasutatud Eesti Pangas välja töötatud Eesti majanduse makromudelit EMMA, mida uuendatakse ja täiendatakse regulaarselt.

RAHVUSVAHELINE MAJANDUSKESKKOND

Maailmamajanduse kasv hakkab järgmistel aastatel kiirenema. Seda veavad endiselt Ameerika Ühendriigid ja Ühendkuningriik, mille 2015. ja 2016. aasta majanduskasv jääb 2,5–3% juurde¹⁷. Kasvu kindlustavad madal nafta hind, hoogne eratarbimine ja paranev tööturu olukord. Inflatsioon jääb sellel aastal aeglaseks, kuid peaks 2016. aastal kosuma, 2%ni. Euroala majanduskasv kiireneb järgmistel aastatel samuti. Seda toetavad Euroopa Keskpanga leebe rahapoliitika ja paranenud tarbijakindlustunne. Euroala kasvu mõjutab märkimisväärselt Kreeka võlakriisi lõpplahendus ja selle võimalikud tagajärjed.

Kõikide suuremate arenevate turgude majanduskasvu prognoosi on eelmise aasta lõpuga võrreldes korrigeeritud väiksemaks. Hiina majandust ootavad ees struktuurimuudatused, sest valitsus soovib muuta riigi majandusmudelit: seni põhines see suuresti laenurahaga tehtud taristuinvesteeringutel, aga edaspidi soovitakse soodustada eratarbimist. Hiina majanduskasv kerkib järgmistel aastatel ootuste järgi kuni 7%ni¹⁸, mis on viimase paarikümne aasta aeglaseim kasvuootus. Koos madalamate toormehindade ja

väliskapitali ümberpaiknemisega arenenud turgudele pidurdab Hiina aeglustuv majanduskasv ka teiste tärkavate turgude majandust. Erandiks on India, mille majanduskasvu prognoosi on tänu struktuurireformidele ja edukale majanduspoliitika hinnatud ülespoole. India SKP peaks järgmistel aastatel kasvama kiiremini kui Hiinas.

Aeglase inflatsiooni tõttu püsib Euroopa Keskpanga rahapoliitika leebe ning see hoiab euroala intressimäärad lähiaastatel madalal.

Euroala rahaturu intressimäärad alanevad prognoosi eelduse kohaselt 2016. aastal 0%ni ning hakkavad seejärel aeglaselt tõusma. 2017. aastal kerkib Euroopa pankade lühiajaline intressimäär, 3 kuu EURIBOR, aasta keskmisena 0,21%ni (vt tabel 2). Madalad intressimäärad ja paranenud rahastamistingimused peaks looma soodsa pinnase investeerimisaktiivsuse kasvuks. Leebe rahapoliitikaga kaasnev euro odavnemine olulise mate kaubanduspartnerite suhtes aitab euroala konkurentsivõime paranemise kaudu suurendada ekspordi kasvu.

Väliskeskonna ebakindluse tõttu on Eesti peamised kaubanduspartnerid korrigeerinud majanduskasvu prognoosi allapoole. Vaid

Tabel 2. Prognoosi välismajanduse eeldused

	2014	2015	2016	2017	2014. aasta detsembriprognoos		
					2014	2015	2016
Välisnõudluse kasv (%)*	1,8	1,1	3,7	4,6	0,7	2,3	4,2
Nafta hind (USD barreli kohta)	98,9	63,8	71,0	73,1	101,2	85,6	88,5
Intressimäär (3 kuu EURIBOR, %)	0,21	0,01	0,05	0,21	0,21	0,08	0,14
USD/EUR vahetuskurss	1,33	1,12	1,12	1,12	1,33	1,25	1,25

* Eesti kaubanduspartnerite kaalutud impordi kasv
Allikas: Euroopa Keskpang

17 European Commission, Economic Forecast, Spring 2015

18 IMFi hinnangul aeglustub Hiina SKP kasv 2015.–2017. aastal 6,8%lt 6%ni (World Economic Outlook, April 2015).

Rootsi keskpank tõstis aprilli lõpus 2015. ja 2016. aasta kasvootust, kuna krooni kurss on nõrgenenud ja sisenõudlus püsib jõuline. Venemaa majanduskasv taandub vähese majandusaktiivsuse ja sanktsioonide tõttu sellele ja suure tõenäosusega ka järgmisel aastal negatiivseks. Lisaks geopoliitilistele pingetele survestab Venemaa majandust nii madal nafta hind, kahanevad investeeringud kui ka reaalse sissetuleku vähenemine, mis piirab eratarbimist. Soome majandus väljub tänava ekspordi taastumise abil kolm aastat kestnud langusest. Soome majanduskasv püsib kiratseva tööstus- ja ehitussektori tõttu lähiettevaates siiski tagasihoidlik. Läti ja Leedu majanduse väljavaadet pärsib Venemaa kehv majandusolukord ja kaubanduspiirangud, mis mõjutavad lähinaabrite ekspordivõimalusi. Kaubanduspartnerite majandusaktiivsust võib siiski suurendada odav nafta ja soodne intressikeskkond. Kooskõlas euroala majandusosaldu suurenemisega on kaubanduspartnerite kindlustunde viimastel kuudel üldjoontes paranenud.

Toormete hinna tõusu surve püsib prognoosiperioodi jooksul nõrk. Nafta hinna ootus on detsembriprognoosiga võrreldes märgatavalt madalam: futuuriturgude arengu põhjal kujuneb 2015. aastal Brenti toornafta barreli keskmiseks hinnaks 63,8 USA dollarit, mis tõuseb 2017. aastaks 73,1 USA dollarini (vt tabel 2). Nafta hind on madalam eelkõige pakkumise suurenemise tõttu. Nafta hinna järsku langust on mõjutanud põlevkiviõli pakkumine Põhja-Ameerikas, Iraani naftatoodangu võimalik suurenemine, OPECi otsus tootmist mitte kärpida ning oodatust suurem tootmine Venemaal, Liibüas ja Iraagis. Lähi- ja keskpikas vaates on siiski geopoliitiliste pingete ja OPECi võimalike strateegiamuudatuste tõttu nafta hinna eelduse ebakindlus suur. Metallitoorme hinna tõusu mõjutab lähiettevaates negatiivselt Hiina väiksem nõudlus. Toiduhindade areng ei ole detsembriprognoosiga võrreldes eriti muutunud: toidutoorme hinnad peaks eelduse kohaselt 2015. aastal mõõdukalt kerkima ning jätkama seejärel aeglast tõusu.

REAALNE MAJANDUSKASV

Esimese poolaasta aeglase kasvu tõttu on Eesti 2015. aasta majanduskasv enam-vähem sama suur kui 2014. aastal, 2,2%. Järgmistel aastatel kasv siiski kiireneb järk-järgult,

2016. aastal 3,1% ja 2017. aastal 3,6%ni (vt tabel 3 olulisemate prognoosinäitajatega). Kasv kiireneb tänu sellele, et investeeringud hoogustuvad ja nende panus sisenõudlusse suureneb (vt joonis 31). Lisaks elavdab majanduskasvu ka ekspordi parem väljavaade, kuna Euroopa riikide majandusolukord paraneb.

Ekspordi kasv kiireneb, kuid peamiste kaubanduspartnerite nõudluse kasv kujuneb aeglasemaks kui detsembriprognoosis eeldatud. Ekspordi reaalkasv on tagasihoidlikum peamiselt seetõttu, et kahe Eesti ekspordi jaoks olulise sihtturu, Venemaa ja Soome olukord on varem eeldatust pessimistlikum. Venemaa nõudluse vähenemine kujuneb varem arvatust sügavamaks ja kestab kauem, kuid hakkab siiski prognoosiperioodi lõpus vähehaaval leevenema. Eesti ekspordi kasvu väljavaadet parandavad ekspordi sihtriikide koosseisu muutused, sh Venemaa turu osaline asendamine uute turgudega, mis toimus suures osas juba 2014. aastal. Riikide põhjal annab edaspidi nõudluse kasvu suurima positiivse panuse Rootsi (vt joonis 32). Välisnõudluse kasvu prognoos jooksevhindades on muutunud vähem kui püsivhindades, sest ekspordi sihtturgude hinnad langevad varem arvatust vähem või tõusevad kiiremini.

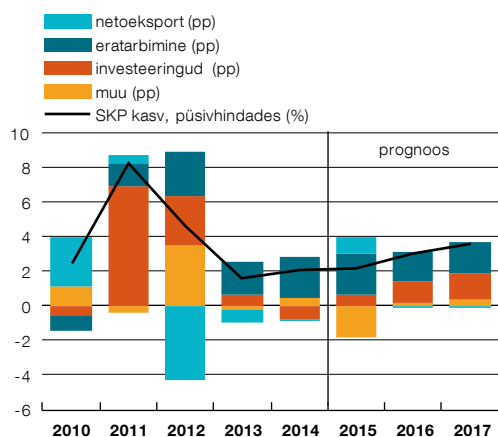
Senine ekspordi areng annab alust oodata, et konkurentsivõime tugevneb mõõdukalt ka prognoosiperioodi jooksul. Hoolimata tööjõu ühikukulu suurenemisest kasvas teenuste ekspord kiiresti. Eesti teenuste ekspordi hinnad tõusid eelmisel aastal konkurentide omast kiiremini. See osutab, et konkurentsivõimet mõjutasid eelkõige hinnavälised tegurid. Kuigi Eesti kaupade ja teenuste ekspordi turuosa prognoosiaastatel kasvab, on selle kiirus edaspidi väiksem.

Välisnõudluse suurenemine ja parem hinnakonkurentsi positsioon toetavad tööstusektori lisandväärtuse kosumist. Tööstusektori käibe ja lisandväärtuse kasv võivad aga prognoosiaastatel lahkned. Seda põhjustab elektroonikaseadmete tootmismahu vähenemine, mis avaldab suhteliselt suuremat mõju väliskaubandusele kui SKP-le. Arvutite, elektroonika- ja optikaseadmed moodustasid 2014. aastal ligikaudu 11% Eesti ekspordist ja 10% impordist. Elektroonikaseadmete tootmise osakaal SKPs, arvestades sealhulgas teistelt harudelt ostetud

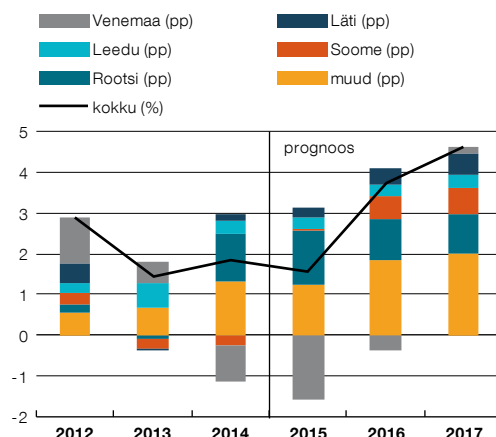
Tabel 3. Majandusprognos põhinäitajate kaupa*

					Erinevus detsembriprognosisist		
	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016
SKP jooksevhindades (mld eurot)	19,53	20,46	21,74	23,21	0,01	0,02	0,10
SKP püsivhindades**	2,1	2,2	3,1	3,6	0,2	0,1	-0,2
Eratarbimine püsivhindades***	4,6	4,6	3,2	3,3	0,8	0,7	-0,4
Valitsemissektori tarbimine püsivhindades	2,3	3,0	1,5	2,0	1,8	2,7	0,3
Kapitali kogumahutus põhivarasse püsivhindades	-2,8	2,4	4,8	5,8	-5,6	0,7	0,1
Eksport püsivhindades	2,6	1,6	4,8	5,7	-0,5	-1,0	0,5
Import püsivhindades	2,7	0,4	5,1	6,0	0,6	-2,7	0,4
SKP lõhe (% potentsiaalsest SKPst)	-0,9	-1,2	-1,2	-0,7	0,0	0,1	-0,2
Tarbijainnaindeks	-0,1	0,0	2,6	2,7	0,0	-0,8	0,5
Alusinflatsioon	0,5	0,6	1,2	1,9	0,0	0,2	0,2
Teenused	1,1	0,9	1,5	3,0	0,0	0,5	-0,3
Tööstuskaubad	-0,1	0,2	0,8	0,8	-0,1	-0,1	0,5
Energia	-4,0	-4,9	3,6	3,3	-0,3	-4,4	2,2
Toiduained, sh alkohol ja tubakas	1,1	2,2	4,7	3,7	0,1	0,1	0,5
Ühtlustatud tarbijainnaindeks	0,5	0,5	2,8	3,0	-0,1	-0,6	0,4
SKP deflaator	2,1	2,5	3,1	3,0	-0,1	0,0	0,6
Töötuse määr (% tööjüst)	7,4	5,9	6,0	7,5	-0,3	-2,0	-1,7
Hõive****	0,8	1,0	-1,0	-0,9	0,9	1,5	-0,3
Keskmine brutokuupalk	5,6	4,6	5,5	6,6	0,2	-0,8	-0,5
Tööjõu ühikukulud	6,4	4,2	1,3	1,6	0,8	1,2	-0,7
SKP töötaja kohta püsivhindades	1,3	1,1	4,1	4,5	-0,7	-1,6	0,1
Erasektori laenujääk perioodi lõpus	2,7	3,4	5,2	6,1	-1,3	-0,4	0,8
Erasektori laenujääk perioodi lõpus (% SKPst)	78,2	77,2	76,4	75,9	-1,0	-1,2	-1,0
Jooksevkonto saldo (% SKPst)	-0,1	1,1	-0,3	-0,3	0,2	1,8	0,8
Brutovälisvõlg (% SKPst)	97,2	91,7	86,6	81,4	-0,4	-2,1	-3,0
Valitsemissektori eelarve tasakaal (% SKPst)	0,6	-0,1	-0,1	-0,2	0,9	0,6	0,3
Valitsemissektori eelarve tsükliline komponent (% SKPst)	0,3	0,5	0,2	0,2	0,1	0,2	0,0
Ajutised meetmed (% SKPst)	-0,3	-0,5	-0,3	-0,3	0,0	0,0	0,0
Valitsemissektori eelarve struktuurne tasakaal (% SKPst)	0,7	-0,1	-0,1	0,0	0,9	0,4	0,3

* Näitajad on esitatud aastase muutusena protsentides, juhul kui pole märgitud teisiti; ** SKP ja selle komponendid on esitatud aheldatud väärtusena; *** sisaldab kodumajapidamisi teenindavaid kasumitaotluseta institutsioone; **** hõlmab residentist tootmisüksusi
Allikad: statistikaamet, Eesti Pank

Joonis 31. SKP kasv tarbimismeetodil

Allikad: statistikaamet, Eesti Pank

Joonis 32. Kaubanduspartnerite nõudluse kasv

Allikad: Eurostat, Euroopa Keskpank, Eesti Pank

teenuseid, oli ligikaudu 1%. Selle tegevusala tootmismahut väheneb eelduste järgi veerandi võrra.

Jaekaubanduse kasv 2015. aastal aeglustub, sest majapidamiste reaalse kasutatava tulu suurenemine pidurdub samuti. Jaekaubandus kasvab ka edaspidi tagasihoidlikumas tempos. Majapidamiste kasutatava tulu kosumist toetasid 2015. aasta alguses hoogne palgatulu suurenemine, sotsiaalsiirete kasv, tulumaksumäära langetamine ja deflatsioon. Inflatsiooni kiirenemine pidurdab kasutatava tulu kasvu ja see piirab omakorda jaekaubanduse mahu suurenemist. Jaekaubanduse mahu kasv oli 2014. aastal reaalse sissetuleku omast aeglasem ning majapidamised kogusid reserve. Jaekaubanduse kasvu aeglustumine võib seetõttu kujuneda laugemaks kui reaalse sissetuleku kasvu pidurdumine.

Ehitusmahud taastuvad. Ehitusmahu kasvu pidurdas 2014. aastal avaliku ja energeetika sektori investeeringute vähenemine, mis kahandas rajatiste ehitust. Eelseisev avaliku sektori investeeringute kasv ja ettevõtete investeeringute järkjärguline suurenemine kergitavad nõudlust ehitusteenuste järele. Elamuehitus suureneb aga majapidamiste reaalsissetulekute paisumise toel.

Hulgikaubanduse ja transpordisektori käibe kasv kiireneb järk-järgult koos majanduskasvuga. Venemaa nõudluse vähenemine eelmisel aastal mõjutas eeskätt neid Eesti ettevõtteid, kes vahendavad kaupu, kuivõrd suure osa Eesti ekspordist Venemaale on moodustanud välismaal toodetud kaubad. Prognoosi järgi ei taastu need kaubavood kiiresti.

Eesti majanduse tootmisvõimsus on kasvanud alates 2008. aastast aeglasemalt, kui võiks pidada majandusele pikaajaliselt jõukohaseks. Majanduskriisi ajal vabanes ressursse, mille uuesti kasutusele võtmine on võimaldanud suurendada toodangut vaba tootmisvõimsuse toel. Ekspordi sihtriikide nõrk nõudluskeskkond pole samuti soosinud tootmise laiendamist ega arendamist. Neil põhjustel on ettevõtete investimismäär olnud madalam ja tootlikkuse tõus aeglasem kui varem.

Tootmisvõimsuse kasv kiireneb prognoosiperioodi jooksul aegamisi. Potentsiaalne kasv jääb siiski aeglasemaks kui enne majanduskriisi, sest

elanikkond vananeb ja tööealiste arv väheneb. Peale selle on Eesti ja Euroopa rikkamate riikide sissetulekutaseme erinevus vähenenud. Uute tehnoloogiate ülevõtmine on seetõttu muutunud järjest keerulisemaks.

Vahe tegeliku tootmismahu ja majanduse potentsiaali vahel (SKP lõhe) prognoosiperioodi jooksul väheneb. Oodatust aeglasema majanduskasvu tõttu SKP lõhe 2015. aasta alguses laienes, kuid kasvu kiirenemine hakkab lõhet järk-järgult sulgema. SKP lõhe jääb 2015. aastal hinnanguliselt ligikaudu protsendi juurde tootmisvõimsusele. SKP lõhe vähenemist toetab peamiselt tootmisvõimsuse intensiivsem rakendamine ja sellest lähtuv kapitali rakendatuse taseme tõus.

Sisenõudluse poolel jätkub üsna jõuline eratarbimise kasv. Ostujõudu ja tarbimist kergitavad 2015. aastal aeglane inflatsioon, tulumaksumuudatused ja sotsiaalsiirete suurendamine. Prognoosi kohaselt kasvab eratarbimine 2015. aastal umbes sama palju kui eelmisel aastal, 4,6%. Majapidamiste ostujõudu paisutavad ka ülejäänud prognoosiaastatel sotsiaalsiirete plaanitav suurendamine (lastetoetused ja madalalpalgaliste stiimulpakett). Lisaks kiireneb prognoosiperioodi teisel poolel palgatõus. Tarbimise suurenemine 2016. aastal siiski aeglustub, ühes reaalse kasutatava tulu väiksema kasvuga. Seda mõjutavad nii hinnatõusu kiirenemine kui ka hoiivatute arvu vähenemine. Tarbimise kasv püsib 2016. ja 2017. aastal veidi üle 3%.

Majapidamiste säästmiskäitumine ei muutu. Kuna kasutatav tulu kasvab 2015. aastal jõudsalt, saavad majapidamised nii nagu eelmiselgi aastal lisaks tarbimisele suurendada ka säästmist. Säästumäär tõuseb 8,3%ni, aga langeb järgmistel aastatel 7,7%ni, kuna kasutatava tulu kasv aeglustub. Säästumäär jääb siiski ajaloolise keskmisega võrreldes kõrgeks. See näitab, et majapidamised tähtsustavad varasemast rohkem piisavate säästude olemasolu. Selline hoiaku muutus kajastub ka majapidamiste hoiuste kasvus, mis küündib lähiaastatel ligikaudu 8%ni.

Eluasemeinvesteeringud kasvavad prognoosiperioodi jooksul tagasihoidlikult. Kuna kinnisvaraturg stabiliseerub, jääb selle aasta eluasemeinvesteeringute kasv taas varasemast aeglasemaks. Kinnisvara hinna tõus aasta jooksul

pidurdub ning hinnad kerkivad ülejäänud prognoosiaastatel varasemast mõõdukamalt, samas tempos kui sissetulekud. Laenuitingimused ja intressimäärad lähiaastatel märgatavalt ei muutu ja püsivad tänu väga madalale baasintressimäärale soodsad. Kuigi pankade võime reaalsektorit rahastada on hea, ei soovita praeguse kasumliikkuse säilitamise nimel marginaale vähendada. Suuremate pankade konkurents turuosa pärast on mõõdukas. Aeglasema hinnatõusu, kasvanud sissetulekute ja soodsate rahastamistingimuste tõttu püsib ka ülejäänud prognoosiperioodi jooksul nõudlus uute eluruumide järele. Eluasemeinvesteeringute kasv kiireneb seetõttu 2016.–2017. aastal 4–5%ni. Eluasemelaenu portfelli kasv lähiaastatel tasapisi hoogustub, 2017. aastal ligikaudu 5%ni, kuid jääb sissetulekute omast endiselt aeglasemaks.

Ettevõtete investeeringute kasv kiireneb, kuna suureneb kindlustunne ja vajadus põhivara soetada. Majanduskasvu hoogustumise ja välisnõudluse elavnemisega kaasneb ettevõtete vajadus lisatootmisvõimsuse järele. Tootmise tõhustamiseks tehtavate investeeringute osakaal seejuures suureneb. Ettevõtete võime oma äritegevust ja investeeringuid rahastada püsib prognoosiperioodi jooksul soodne, sest ettevõtted on kogunud puhvraid, ligipääs pangalaenule on suhteliselt hea ja intressimäärad on madalad. Kasumite kasv suurendab ettevaates ettevõtete omavahendeid ja laenuteenindamisvõimet. Lisaks toetavad investeeringute hoogustumist Euroopa Liidu uue eelarveperioodi vahendid. Investeeringute kasvu mõjutab siiski märkimisväärselt energeetikasektor, mille viimaste aastate kõrge investeeringute tase tõenäoliselt alaneb. Investeeringud suurenevad seetõttu tänava tagasihoidlikult, 1,7%, kuid kasv kiireneb 2017. aastal, 6%ni. Kuna investeeringute kosumine suurendab mõnevõrra ettevõtete laenuõudlust, kiireneb Eestis tegutsevatest pankadest ettevõtetele väljastatud laenu- ja liisingute portfelli aastakasv 2017. aasta lõpuks ligikaudu 7%ni. Lisaks suureneb ka välismaalt võetud laenu- ja liisingu maht. Ettevõtete võlakoorumus SKP suhtes siiski eriti ei muutu.

Valitsemissektori investeeringuid mõjutab prognoosiaastatel Euroopa Liidu rahastamisperioodi vahetumine. Kuna eelmise eelarveperioodi projektid on vaja lõpetada, kasvavad investeeringud tänava mõõdukalt. Euroopa Liidu uue perioodi vahendeid hakatakse rohkem

kasutama tõenäoliselt prognoosiperioodi lõpus. Valitsemissektori investeeringute kasv kiireneb seetõttu pärast 2016. aasta ajutist aeglustumist 2017. aastal 6,5%ni.

Investeeringute kasv tervikuna prognoosiperioodi jooksul kiireneb. Kapitalikaupade suure impordisisalduse tõttu kaupade sissevedu kasvab. Jooksevkonto jääb järgmistel aastatel siiski tasakaalu juurde, sest impordi suurenemist tasakaalustab eksporditulude kasv. Tulu netoväljavoolu mõjutab järgmistel aastatel eelkõige investeerimistulu. Kuna välismaalased on Eestisse investeerinud enam kui Eesti residendid välismaale, mõjutab kasumite kasvu taastumine tulude konto saldot negatiivselt.

Töäjõu pakkumist mõjutab prognoosiperioodi jooksul tööealiste arvu jätkuv kahenemine, keskmiselt 0,8% aastas. Rändesaldo negatiivne mõju seejuures mõnevõrra väheneb, sest kõige suurema väljarände tõenäosusega vanusesse jõuavad väikeste sünnipõlvkondade noored. Rahvastiku vanusestruktuuri mõju töäjõus osalemise määrale muutub alates 2016. aastast negatiivseks. Töäjõus osalemise motivatsiooni toetavad aga sotsiaalkindlustuse reformid: 2016. aasta keskel jõustub töövõimereform (töövõimereformi mõjude kohta tööturunäitajatele loe täpsemalt taustinfo 4) ning alates 2017. aastast tõstetakse nii naiste kui ka meeste pensiooniiga kolme kuu võrra aastas, 63lt 65ni.

Hõivatute arv Eestis kahaneb eelseisvatel aastatel vähehaaval. Hõive suureneb küll 2015. aasta kokkuvõttes esimese kvartali hea tulemuse mõjul 1%, kuid väheneb 2016.–2017. aastal ligikaudu 1% aastas (vt joonis 33). Seda põhjustab tööealiste arvu kahenemine ja töäjõu väiksem nõudlus, kuna töäjõukulud on viimastel aastatel kiiresti kasvanud. Võrreldes kohandumisega pärast 2008. aasta kriisi jäävad tööturu muutused siiski väikeseks. Toona kutsus hõive järsu vähenemise esile välisnõudluse ulatuslik kahanemine, samas kui praegu pakub majandusele tuge Euroopa majanduse taastumine. Kuivõrd palgatõus on olnud viimastel aastatel kiire just palgajaootuse madalamas osas, ähvardab kadumine just madala tootlikkusega töökohti.

Tööpuudus jääb ajaloolise keskmisega võrreldes väiksemaks, sest töäjõu nõudlus kahaneb koos töäjõu vähenemisega. Töötuse

määr jääb 2015.–2016. aastal 6% juurde.

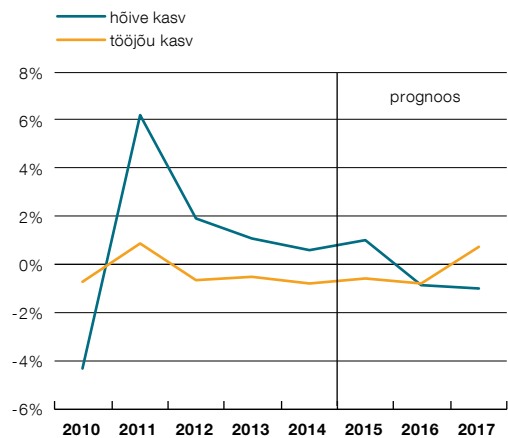
Töötuse määra hakkab alates 2016. aasta keskpaigast mõjutama töövõimereform, sest uue korra järgi tuleb osalise töövõimega toetuse saajatel täita aktiivsuse nõue. Need, kes oleks varem olnud mitteaktiivsed, liiguvad aga esialgu töötusesse. Reformi mõjul tõuseb töötuse määr 2017. aastal 7,5%ni.

Aeglane majanduskasv ja kahanenud kasumid piiravad 2015. aastal palgatõusu hoogustumist.

Kuna majanduskasv ja Euroopa kaubanduspartnerite impordinõudlus hakkab aga taastuma, vajavad ettevõtted toodangu suurendamiseks lisatööjõudu. Palgatõus hakkab seetõttu järgmistel aastatel kiirenema (vt joonis 34). Palgavaesuse teema on kerkinud majanduspoliitika debatis oluliseks, mistõttu tõuseb järgmistel aastatel miinimumpalk ilmselt endiselt kiiremini kui keskmine palk. Lisaks annavad tõenäoliselt palgakasvule hoogu tulevased hariduse ja tervishoiu palgakokkulepped.

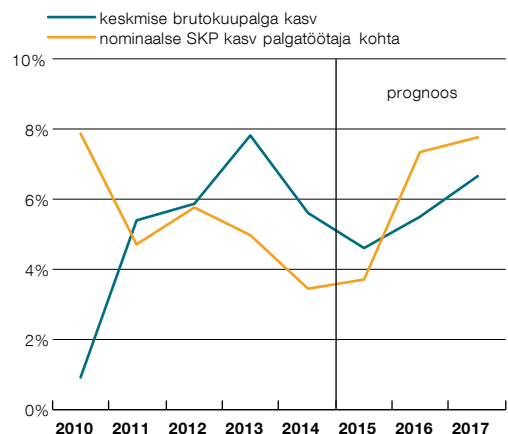
Tööjõu ühikukulu kasv aeglustub majanduskasvu kiirenemise toel eelmise aasta 6,4%lt 2015. aastal 4,2%ni ning 2016.–2017. aastal ligikaudu 1,5%ni. Ettevõtetel on tugev surve taastada kasumlikkust, mille nimel investeeritakse tõhususe suurendamisse. Tööjõukulude kiire kasvu tõttu on aga väikese marginaaliga ettevõtted sunnitud turult lahkuma. See suurendab samuti ettevõtete keskmist kasumlikkust ja pidurdab tööjõu ühikukulu kasvu.

Joonis 33. Hõive

Allikad: statistikaamet, Eesti Pank, maksu- ja tolliamet

Joonis 34. Palk ja tootlikkus

Allikad: statistikaamet, Eesti Pank

Taustinfo 4. Töövõimereformi mõju tööjõu pakkumisele

2016. aasta teisel poolel jõustub valitsuses pikalt ette valmistatud töövõimetoetuse seadus. See on tõenäoliselt kõige olulisem tööturгу mõjutav reform pärast 2009. aasta töölepingu seadust. Uue süsteemi peamine eesmärk on tuua tööturule tagasi osalise töövõimega mitteaktiivsed inimesed. Nende jaoks lisatakse uue töövõimetoetuse saamise tingimustesse aktiivsuse nõue, nagu on olemas töötutoetuse puhulgi. Lisaks suunatakse neile tööturul konkurentsivõime parandamiseks mahukas pakett aktiivseid tööturumeetmeid.

Sotsiaalkindlustusameti statistika kohaselt sai 1. jaanuari 2015 seisuga Eestis töövõimetus pensionit 95 480 inimest. Töövõimetus pensioni programmi on lisandunud stabiilselt umbes 7600–8000 inimest aastas, välja arvatud kriisiaastatel, kui neid oli suure tööpuuduse tõttu ajutiselt rohkem (vt joonis T4.1). Töövõimetus pensionist lahkujate arvu saab kaudselt leida sisenejate arvu põhjal. Lahkujate hulk sõltub samuti mõningal määral majandus tsüklist. Programmist lahkutakse tervise paranemise, vanaduspensioniea saabumise, eelpensionile mineku või surma tõttu.

Töövõimetuse kordusekspertiisi statistika näitab, et nende hulgas, kes taotlevad taas töövõimetuse tuvastamist, määratakse töövõimetus üle 99% juhtudest.

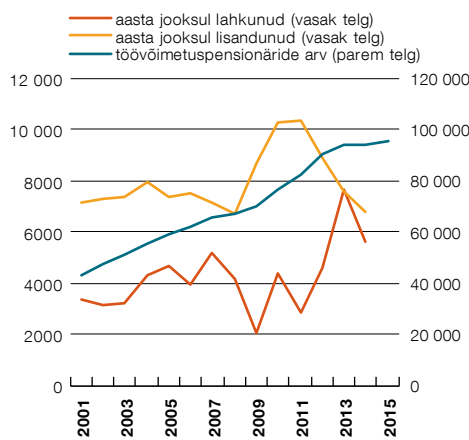
Sotsiaalkindlustusameti andmete põhjal ei töötanud 2014. aastal ligikaudu 61% töövõimetuspensionäridest.¹⁹ Töövõimetuspensioni saamise tingimused on eelpensioni või toimetulekutoetuse omaga võrreldes hõivesõbralikumad, sest tõise tulu saamine ei vähenda pensioni suurust. Lisaks on töövõimetuspensionäridel õigus võtta end töötuna arvele ning saada töötuskindlustushüvitist ja töötutoetust. Edaspidi muutub aga aktiivselt töö otsimine või töötamine töövõimetoetuse saamise tingimuseks. Seda juhul, kui eksperthinnangu järgi on inimesel osaline töövõime ning ta pole mitteaktiivne kindlatel põhjustel, näiteks õppimise või alla kolmeaastase lapse kasvatamise tõttu.

Reformi mõju tööjõu pakkumisele on prognoosi eelduse kohaselt positiivne, sest töövõimetoetuse suurus motiveerib kindlasti aktiivsushõuet täitma. Tööjõu pakkumist hakkab mõjutama see osa endistest töövõimetuspensionäridest, kelle töövõimekadu hinnatakse osaliseks ja kes olid varem mitteaktiivsed. Kasutades sotsiaalkindlustusameti andmeid programmi sisenejate töövõime kaotuse määra kohta, ekspertide fookusrühma intervjuude põhjal koostatud üleminekutabelit ja töötamise tõenäosuse statistikat, võib nende inimeste arvu hinnata ligikaudu 35 tuhandele. Eelduse kohaselt sisenevad tööturule esialgu kõik, sest loobumise hind – töövõimetoetuse ja ravikindlustuskaitse kaotamine – on väga kõrge.

Reformi jõustumise aastal sisenevad uute nõuetega süsteemi vaid esmakordse ekspertiisi kliendid, kellel pole pärast 2010. aastat töövõimetus hinnatud. Nende hulgast siseneb prognoosi kohaselt 2016. aasta viimaseks kvartaliks tööturule 1160 inimest. 2017. aastal lisanduvad need, kellel on jõudnud kätte korduekspertiisi tähtaeg, või need, kes soovivad lasta töövõimetus uuesti hinnata. Aasta lõpuks siseneb uude süsteemi ja muutub tööturul aktiivseks ligikaudu 18 tuhat inimest. Üleminek uuele süsteemile toimub suhteliselt kiiresti, sest ekspertiisi otsus kehtib üldiselt vaid veidi üle kahe aasta (nende 88% hulgas, kellele ei määratud töövõimetus pensionieani).

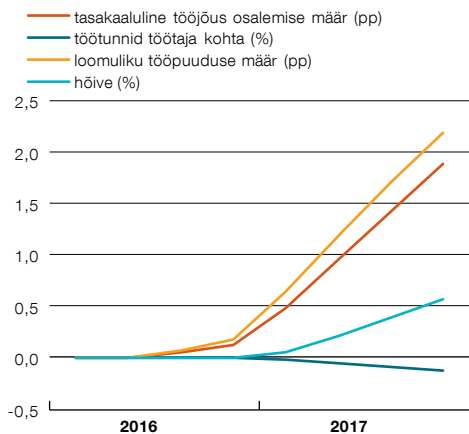
Kuna mitteaktiivsete inimeste konkurentsivõime kohta tööturul on seni andmed puudunud ja rakendatav süsteem on täiesti uus, ümbritseb nende inimeste edasise tegevuse prognoosi üsna suur ebakindlus. Eelduse kohaselt on suur osa neist esialgu struktuurselt töötud. Sellise eelduse võib teha seetõttu, et mitteaktiivsete töövõimetuspensioni saajate mediaan-

Joonis T4.1. Töövõimetuspensionäride arv ja muutus

Allikad: statistikaamet, Eesti Pank

Joonis T4.2. Töövõimereformi mõju tööturunäitajatele

Allikas: Eesti Pank

¹⁹ Sirlis Sõmer-Kulli ja Pille Liimali ettekanne [Töövõimereform: töötukassa teenused vähenenud töövõimega inimestele](#)

vanus on üle 50 aasta, haridustase on tööjõu-uuringu andmetel samaealise rahvastikuga võrreldes mõnevõrra madalam ning viimasest töökogemusest on möödas keskmiselt seitse aastat. See tähendab, et tööjõus osalemise määra tõusuga kerkib samal ajal ka loomuliku tööpuuduse määr (vt joonis T4.2). Töötuse määr tõuseb reformi mõjul 2017. aastaks veidi vähem kui 2,5 protsendipunkti võrra.

Majanduse kasvupotentsiaali suurendavad vaid uued mittestruktuurselt töötud, kelle oskused vastavad tööturul nõutavale ja kes suudavad vabadele töökohtadele realselt konkureerida. Nende mõjul kasvab efektiivne tööjõu pakkumine ja ka hõive. Töövõimereformi mõjul lisandub hõivesse 2017. aasta lõpuks prognoosi kohaselt ligikaudu 3500 inimest. Nende arv suureneb pärast uue süsteemi jõustumist järk-järgult. Keskmine töötundide arv hõivatu kohta süsteemimuutuse tõttu aga veidi väheneb, sest suur osa nendest inimestest hakkab ilmselt tööle osakoormusega (vt joonis T4.2).

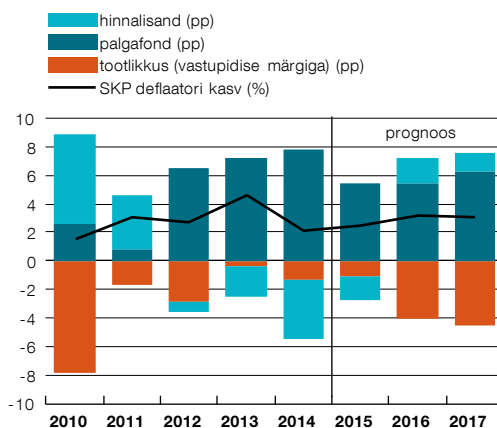
HINNAD

Rohkem kui aasta kestnud deflatsioon lõppeb selle aasta teisel poolel, kuid hinnatõus saab olema aeglane. Tarbijahindade keskmine inflatsioon jääb 2015. aastal nulli juurde. 2016. aastal kiireneb tarbijahindade tõus madala võrdlusbaasi tõttu 2,6%ni ning 2017. aastal kerkivad hinnad juba 2,7%.

Inflatsiooni kiirenemist põhjustavad prognoosiperioodi jooksul nii sise- kui ka väliskeskonna tegurid. Eesti sisemajanduse olukord püsib hinnatõusuks võrdlemisi soodne. Nõudluse poolel on majanduse peamine kasvulikas eratarbimine, mida toetab omakorda ajaloolises plaanis suhteliselt madal nafta hind. Majanduse pakkumise poolel pole ettevõtete kulusurved märkimisväärselt vähenenud, sest tööjõukulude kasv püsib kiire. Hinnasurve võib tekkida ka ettevõtete hinnalisandi vähenemise tõttu, mis on kestnud juba kolm aastat (vt joonis 35). Prognoosiperioodi jooksul hinnalisandi kasv kiireneb koos majanduskasvuga ja selle tulemusena tootlikkus tõuseb.

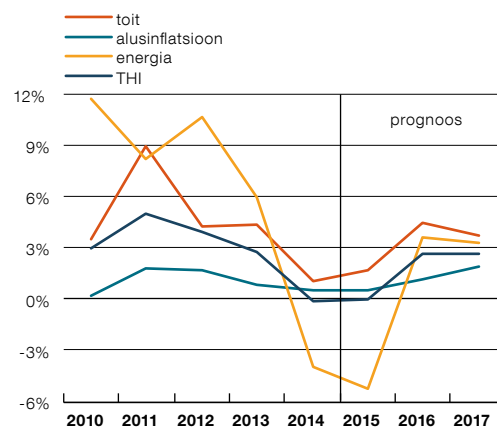
Inflatsiooni kiirenemine on prognoosiperioodi jooksul laiapõhjaline. Nii energia kui ka toiduainete kallinemist mõjutab muu hulgas madal võrdlusbaas, kuna hinnad on rohkem kui aasta aega langenud (vt joonis 36). Energia hind tõuseb mõõdukalt, sest maailmaturul nafta kallineb. Nafta hinnast sõltuvad kõige tugevemalt mootorikütuste tarbijahinnad, mille inflatsioon kiireneb 2016. aasta alguses 13%ni. Mootorikütuse kallinemisest moodustab seejuures ligikaudu 4 protsendipunkti aktsiisitõus. Imporditava maagaasi ja

Joonis 35. Panused SKP deflaatori kasvu

Allikad: statistikaamet, Eesti Pank

Joonis 36. Tarbijahinnaindeksi ja selle komponentide muutus

Allikad: statistikaamet, Eesti Pank

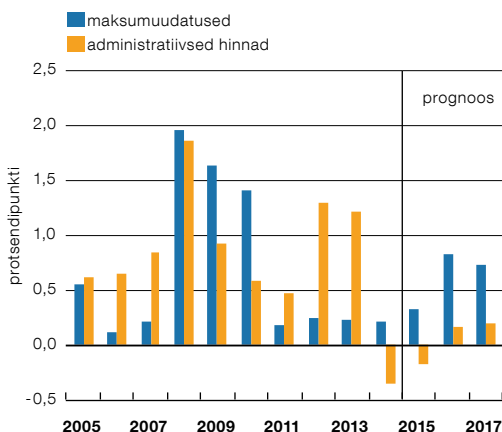
soojusenergia hinnad sõltuvad samuti nafta hinna muutustest, kuid rohkem kui pooleaastase viitajaga. Nafta kallinemise järelmõju kandub nende kaupade tarbijahindadesse tugevamalt 2016. aastal.

Peale energia kiireneb ka tarbijakorvi teiste komponentide inflatsioon. Kiiremat tööstuskaupade hinna tõusu soodustab väliskeskond, sest imporditavad kaubad kallinevad. Selle juures mängib olulist rolli euro kursi nõrgenemine. Vahetuskursi languse mõju on näha tootmis-sisendite ja tööstuskaupade impordi hindades. Euro nõrga kursi mõju kandumine tarbijahindadesse kestab eeldatavalt kaks kuni kolm kvartalit. Toiduainete hindade madalaim tase maailmaturul on möödas ning toiduained hakkavad teisel poolaastal aeglaselt kallinema. Allapoole risk toiduainete hindadele on Euroopa Liidu põllumajanduspoliitika. Piimakvootide lõppemine 2015. aasta aprillis võib mõjutada piima kokkukostu hindasid ka Eestis. Täpsema hinnangu selle mõju ulatusele saab anda aasta teisel poolel.

Teenuste inflatsioon on viimase pooleteise aasta jooksul püsinud 1% juures, kuid hakkab prognoosiperioodi jooksul kiirenema. Lähiajal mõjutab teenuste inflatsiooni peamiselt hiljutine nafta kallinemine, mis kandub transporditeenuste hindadesse. Kuni 2016. aasta sügiseni pidurdab aga teenuste hinna tõusu tasuta kõrghariduse jõustumine. Teenuste inflatsioon on seetõttu prognoosi esimesel poolel ligikaudu ühe protsendipunkti võrra tavapärasest aeglasem.

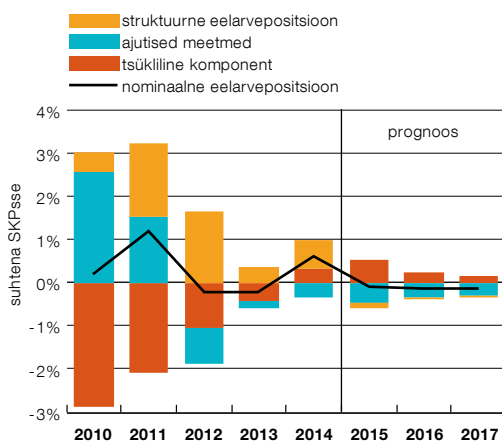
Inflatsiooni kiirenemist mõjutavad lähiaastatel märgatavalt uued maksutõusud. Uus valitsus, mis astus ametisse märtsis, kavandab tõsta mitut maksumäära, mille mõju tarbijahindadele prognoosiperioodi jooksul suureneb (vt joonis 37). Kõrgemate alkoholiaktsiisimäärade tõttu kiireneb inflatsioon 2015. aastal 0,4 protsendipunkti võrra. Inflatsiooni prognoosis on arvestatud sellega, et 2016. aastal tõstetakse nii alkoholi-, tubaka- kui ka mootorikütuseaktsiisi. Nende tõusude kogumõju järgmise aasta inflatsioonile on 0,8 protsendipunkti. 2017. aastal kerkib inflatsioon lisaks aktsiisimuudatustele ka majutusteenuste käibemaksumäära tõusu tõttu. Maksutõusude kogumõju inflatsioonile on 2017. aastal ligikaudu 0,7 protsendipunkti.

Joonis 37. Administratiivsete tegurite mõju tarbijahinnaindeksile

Allikad: statistikaamet, Eesti Pank

Joonis 38. Valitsemissektori eelarvepositsioon

Allikad: statistikaamet, Eesti Pank

VALITSEMISSEKTORI RAHANDUS

Plaanitud kulutuste kasvu tõttu prognoosiaastatel valitsuse eelarvepositsioon halveneb, kuid püsib tasakaalu juures. Eelarvepositsioon halveneb 2014. aastaga võrreldes seetõttu, et tööjõumakse langetatakse ning kulud kasvavad kiiremini kui majandus. Nende tegurite mõju tasakaalustab vaid osaliselt tarbimismaksude tõstmine. Majanduskonjunkturi mõju eelarvepositsioonile ehk eelarve tsükliline komponent jääb prognoosiaastatel positiivseks, kuid väheneb. Eelarve nominaalne puudujääk väheneb seetõttu 2017. aastal 0,15%ni SKPst. Struktuurne eelarvepositsioon, mida majandustsükli areng ei mõjuta, jääb siiski tasakaalu juurde (vt joonis 38).

Eesti valitsus on võtnud selge suuna hoida valitsemissektori eelarve struktuurses ülejäägis. Aastate 2016–2020 eelarvestrateegias on seatud eesmärgiks, et nominaalne eelarvepositsioon püsib tasakaalu juures ning jõuab 2018. aastal samuti ülejääki. Eesti Panga prognoosi järgi on nominaalse eelarvepositsiooni prognoos üldjoontes kooskõlas eelarvestrateegia eesmärgidega, ehkki struktuurset ülejääki ei saavutata.

2015. aasta riigieelarve põhjal plaanib valitsus suurendada kulude kasvu ja vähendada maksukoormust. Selle tulemusena jääb kogu valitsemissektori eelarve puudujääki, 0,1% SKPst. Maksutulude kasvu pidurdab töötajamaksude langetamine. Kuigi maksukorralduslike meetmete mõju käibemaksu laekumisele on jätkuvalt positiivne ning aktsiisimäärasid tõsteti, on maksumuudatuste koosmõju 2015. aastal tagasihoidlikum. Maksukoormus väheneb tänavu 32,9%ni SKPst.

Valitsemissektori kulude osakaal majanduses 2015. aastal suureneb eelkõige kokku lepitud lastetoetuste kasvu tõttu, mis hakkas kehtima aasta alguses. Valitsemissektori investeeringud hakkavad aasta jooksul taas kasvama, nii valitsemissektori enda kui ka struktuurivahenditest rahastatud projektide puhul. Euroopa Liidu 2007–2013 eelarveperioodi vahenditest oli 2014. aasta lõpuks makstud välja 88%. Kuna enamik selle perioodi projekte lõppeb 2015. aastal, suureneb prognoosi kohaselt välisrahaga finantseeritud investeeringute maht.

Valitsemissektori tulused ja kulusid mõjutab aastatel 2016–2017 uue valitsuse kavandatav meetmete pakett²⁰. Eelarvestrateegia järgi on valitsus otsustanud jätkata jõulisemalt maksukoormuse nihutamist töötajalt tarbimisele. Selle raames tõstetakse tulumaksuvaba miinimumi ja langetatakse 2017. aastal sotsiaalmaksu määra poole protsendipunkti võrra. Kuna samal ajal tõusevad peaaegu kõik aktsiisimäärad, on maksupoliitiliste meetmete mõju eelarvele positiivne. Et peamiste maksubaaside (eratarbimise ja töötajukulude) kasv samal ajal aga aeglustub, väheneb maksukoormus 32,6%ni SKPst.

Valitsemissektori kulude kasv prognoosiperioodi teisel poolel aeglustub. Prognoosi kohaselt eelarve puudujääk aastatel 2016–2017 ei suurene. Pensionikulude kasvu pärssib pensionindeksi areng, mida piiravad väike töötajukulude kasv ja aeglane inflatsioon. See tasakaalustab madalapalgalistele plaanitavaid sotsiaalsiirdeid. Pärast 2015. aasta kiirenemist investeeringute kasv raugneb, sest eelarveperioodi vahetuse tõttu struktuurivahenditest rahastatud investeeringud vähenevad. Kuna väikest eelarve puudujääki saab valitsus prognoosiaastatel katta reservide abil, kahaneb võlakooormus 9,3%ni SKPst.

PROGNOOSIGA SEOTUD RISKID

Väliskeskonnast lähtuv ebakindlus on varasemaga võrreldes vähenenud, kuid mitte märkimisväärselt. Geopoliitiliste sündmuste edasist kulgu on endiselt raske ennustada ning välisnõudluse taastumiskiirus on ebakindel. Eesti ekspordiv sektor on tulnud viimase aja ebasoodsa arenguga hästi toime: kuigi ühe olulisema sihtturu, Soome majandussurutis on kestnud juba aastaid ning eelmise aasta suvel jõustusid Venemaa kaubandussanktsioonid, on kaupade ja teenuste väljavedu kasvanud. Ekspordi kasv kriisist kiiremini taastunud turgude toel on olnud tulemuslik. Tänu ekspordi sihtriikide struktuuri muutusele on üldjoontes paranenud ka järgmiste aastate väljavaade. Maailmamajandus, sealhulgas Eesti kaubanduspartnerid sõltuvad aga arenevatest turgudest, mille majandust rõhuvad järjest enam vähesed reformid ja struktuuriprobleemid.

Kuigi geopoliitiline olukord ei ole viimase kuue kuu jooksul halvenenud, põhjustab Venemaa ja Ukraina kriisi lahenduse puudumine endiselt ebakindlust. See kajastub eelkõige tagasihoidlikus investeerimisaktiivsuses. Prognoosi eelduse järgi paraneb olukord aeglaselt. Ootamatu negatiivse pöörde korral kahaneks prognoosiga võrreldes tarbimine ja investeeringud. Venemaa turuga seotud ohtude negatiivne majanduslik mõju Eestile on aasta varasema ajaga võrreldes siiski palju väiksem, kuna Venemaa osatähtsus ekspordis on kahanenud poole võrra ja sinna suundub enamasti Eesti kaudu teiste riikide toodang.

²⁰ Prognoosi on kaasatud vaid need muudatused, mille kohta oli 20. mai seisuga koostatud vähemalt seaduseelnõu.

Venemaa kaubandussanktsioonide lõppemise korral võib aga Eesti majanduskasv kiirenedada. Venemaa turu taasavanemise korral saaks eksport lisatõuke, mis parandaks majanduskasvu väljavaadet. Majanduskasv võib prognoositust rohkem kiirenedada ka juhul, kui majapidamised langetavad viimastel aastatel kõrgele tõusnud säästumäära ja suurendavad tarbimisele kulutatavat osa sissetulekust.

Eesti majanduskasvu väljavaate puhul on siiski ülekaalus riskid, mis võivad kasvu aeglustada. Pikaajaline negatiivne mõju võib olla ettevõtlussektori kasumi vähenemisel, kuna palgakulude kasv on olnud mitu aastat kiire. Juhul kui majandusaktiivsus osutub prognoositust kesisemaks ja ettevõtetel ei õnnestu kasumlikkust säilitada, võib see pärssida investeerimist ja majanduse kasvupotentsiaali. Euroalal lisab määramatust Kreeka majanduslik ja poliitiline olukord ning edasine võlteenindamisvõime.

Ettevõtete ja majapidamiste rahastamisvõimalused võivad halveneda. Laenuitingimused ja laenude kättesaadavus jäävad tõenäoliselt soodsaks terve prognoosiperioodi jooksul. Kiire laenukasv ja kinnisvara hindade tõus Põhjamaades põhjustab aga mõningast riski Eesti pangandussektorile ja pankade pakutavale reaalsektori rahastamisele. Varahindade langusega kaasneks pangagruppide laenukahjumite suurenemine, mis võib halvendada turupõhise rahastamise tingimusi. Sel juhul kitseneks arvatavasti siinsete pankade laenupakkumine, mis piirab ettevõtete ja majapidamiste investeerimisvõimet.

Inflatsiooni prognoosi ümbritsevad riskid on üldjoontes tasakaalus. Inflatsiooni alanemise ohtude hulgas on võimalus, et piima ja liha kokkuostu hindade langus kandub ulatuslikumalt tarbijahindadesse. Seni on see olnud küllaltki vähene. Inflatsioon võib aga energia muutliku hinna tõttu kujuneda ka prognoositust kiiremaks, juhul kui nafta kallineb oodatust kiiremini.

Inflatsioon võib kujuneda prognoositust kiiremaks impordi kallinemise tõttu. Kuna enamik Eesti impordist pärineb euroala riikidest, on euro kursi nõrgenemise vahetu mõju siinsele hinnatasemele tagasihoidlik. Nõrgemal vahetuskursil võib aga olla prognoositust tugevam inflatsiooniline mõju euroala teiste riikide toodangule. Eesti inflatsioon võib seetõttu impordi kaudu samuti kiirenedada. Lisaks võib liikmesriikide hinnatasemele olla oodatust suurem mõju Euroopa Keskpanga varaostukaval, mille tõttu tõusevad hinnad kiiremini, kui prognoos ette näeb.

Teiste institutsioonide prognoosidega võrreldes on Eesti Panga majanduskasvu prognoos keskmise juures. Eri prognooside kasvuvahemik on selle aasta jaoks üsna kitsas, 2,0% ja 2,5% vahel, ning 2016. aasta puhul 2,7% ja 3,4% vahel. Eesti Panga tarbijahindade prognoos on kõrgem kui enamikul teistel institutsioonidel, valdavalt uue info tõttu energia hindade kohta. Lisaks on võetud arvesse plaanitavad maksutõusud, mida ei olnud varasematesse prognoosidesse võimalik lisada (vt tabel 4).

Tabel 4. Võrdlus teiste institutsioonide prognoosiga

	SKP reaalkasv, %				Tarbijahindade muutus, %			
	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
Eesti Pank	2,1	2,2	3,1	3,6	-0,1 (0,5*)	0,0 (0,5*)	2,6 (2,8*)	2,7 (3,0*)
Rahandusministeerium	2,1	2,0	2,8	3,4	-0,1 (0,5*)	0,2 (0,8*)	2,2 (2,6*)	2,7 (3,0*)
Euroopa Komisjon	2,1	2,3	2,9		0,5*	0,2*	1,9*	
IMF	2,1	2,5	3,4		0,5*	0,4*	1,7*	
OECD	2,1	2,1	3,3		-0,1*	0,1*	1,8*	
Consensus Economics	2,1	2,1	2,8		-0,1	0,5	2,1	
SEB	2,1	2,2	2,7		0,5*	0,5*	2,3*	
Swedbank	2,1	2,1	2,8		-0,1	0,1	2,7	
Nordea	1,8	2,0	3,2		-0,1	-0,5	2,2	

* Ühtlustatud tarbijahinnaindeks

Allikad: Eesti Panga juuniprognosis, 10.06.2015; rahandusministeeriumi kevadine majandusprognoos, 13.04.2015; European Commission, Economic Forecast, Spring 2015, 05.05.2015; IMF, World Economic Outlook, April 2015, 14.04.2015; OECD, Economic Outlook, June 2015, 03.06.2015; Consensus Economics, Eastern Europe Consensus Forecasts, April 2015; SEB, Eastern European Outlook, March 2015, 25.03.2015; Swedbanki majandusülevaade, 21.04.2015; Nordea majandusprognoos, 11.03.2015